

Toespraak Mariët Meester ter gelegenheid van de presentatie van de roman *De volmaakte man* in de oude synagoge te Veenhuizen, 4 november 2005

Laatst heb ik een middagje met een collega-auteur zitten praten over ons beider leven en werk. Hij vroeg me wat nou de kiem was van mijn nieuwe roman. Ik murmelde wat over een dierbare buurvrouw in Amsterdam waarmee mijn man Jaap en ik het nodige hebben meegemaakt toen ze begon te dementeren, maar later dacht ik: onzin, ik moet verder terug in de tijd.

In 1993 woonden wij in het centrum van Amsterdam. Op een dag was ik niet thuis, ik zat te werken in onze woonwagen. Jaap belde me. Opgewonden vertelde hij dat hij een geweldige vondst had gedaan, hij had ons vuilnis buitengezet en zag toen boven op een andere vuilniszak twee schriften liggen met een harde, gemarmerde kaft; dagboeken uit 1923, 1924. In een flits besloot hij om ze te pakken en mee naar huis te nemen. Degene die de dagboeken had bijgehouden, een meisje van een jaar of dertien, bleek er een opvallend intelligente manier van denken en schrijven op na te houden.

Snel ben ik naar Amsterdam teruggegaan. Tegenover het huis waarin we woonden werd een oud, nogal verkrot appartement leeggeruimd; het meisje dat in 1923 over haar toekomstplannen schreef was nu, in 1993, overleden. Gedurende de maanden die volgden hebben Jaap en ik haar complete nalatenschap ons eigen huis in gedragen. Soms zaten er etensresten of andere vieze dingen in de zakken, dan brachten we ze walgend weer weg. Vonden we papieren, dan hielden we die, op het laatst lag in één kamer de hele vloer vol. Zo heb ik het leven kunnen reconstrueren van een vrouw die schrijfster wilde worden, maar die er niet in slaagde daadwerkelijk een boek te publiceren. Ik heb bijvoorbeeld handgeschreven brieven gevonden van de dichter J.C. Bloem, die niet erg te spreken was over haar poëzie. Wel wilde hij graag met haar koffiedrinken.

Uit het materiaal werd me ook duidelijk dat deze vrouw veel verdriet had gehad, vooral als gevolg van de Tweede Wereldoorlog. Na de oorlog stortte ze zich op kortstondige seksavonturen. Ze deed dat op een hysterische, rabiate manier die aan het onvoorstelbare grenst. Drie mannen op een avond was geen uitzondering. Ze ging er mee door tot ze jaar of vijftig was.

Prachtig materiaal voor een boek natuurlijk. Toch heb ik de papieren eerst een paar jaar laten liggen omdat ik niet helemaal precies wist wat ik er mee aanmoest. Een collega zei tegen me: 'Als je van de werkelijkheid uitgaat, moet je hakken en schaven als een beeldhouwer. Je haalt steeds meer weg, tot je bij de kern komt en je bij de lezer dezelfde verbazing kunt oproepen die jij hebt gehad toen je die grote hoeveelheid documenten vond. Ga je daarentegen uit van de verbeelding, dan werk je anders, als een schilder, dan breng je laag na laag over elkaar aan.'

Eind jaren negentig ben ik als een beeldhouwer begonnen het materiaal af te pellen tot een roman. De titel was toen al *De volmaakte man*, maar toen het boek eenmaal klaar was kon ik maar één conclusie trekken: niet goed genoeg, om niet te zeggen: slecht.

Ik ben toen een andere roman gaan schrijven, waarmee ik in mijn hoofd ook al jaren bezig was. Toen die eenmaal in de winkel lag, wist ik hoe het wél moest met *De volmaakte man*, welke elementen aan de eerste versie ontbraken. Ik ging in die tijd samen met Jaap een reis van een jaar door Europa maken, een tournee met zijn videofilms. Eenmaal in het zuiden van Spanje ben ik totaal opnieuw met *De volmaakte man* begonnen, ditmaal als een schilder volgens de laagjesmethode. In een appartement in Spanje zijn langzaam de personages Lidia, Lucas en mevrouw Engel ontstaan. Terwijl achter het raam een palmboom verleidelijk naar me stond te wuiven en vijf meter verder de zee zich ontrolde, bleef ik drie maanden over mijn laptop gebogen zitten.

Ik wist inmiddels dat Veenhuizen een belangrijke rol in het boek zou gaan spelen. Van de Spaanse sfeer heeft niets, maar dan ook niets, het boek gehaald. Literatuur heeft met verlangen te maken, Marguerite Yourcenar heeft eens gezegd dat ze alleen in de zomer over de winter kon schrijven en andersom. Ik geloof dat een van de hoofdthema's van de roman het verlangen naar Veenhuizen is geworden, naar een heel speciaal dorpsgevoel dat bij dit heel speciale dorp hoort. Ik kom daar straks op terug, eerst zal ik even vertellen hoe het verder is gegaan tijdens die reis door Europa. Na Spanje hebben we twee maanden in Bulgarije doorgebracht, die periode heeft maar vijfentwintig pagina's opgeleverd. In Slowakije ging het weer wel goed, daar heb ik drie weken op de passagiersstoel van onze auto zitten schrijven, alle ramen van de auto afgeschermd, terwijl het buiten zomer was. De laatste hoofdstukken heb ik gemaakt in Estland, in een afgelegen landhuis van de Estse Schrijversunie, en terug in Nederland heb ik het boek verfijnd en verdiept.

Na zo'n voorgeschiedenis ben ik blijer met dit boek dan ik ooit met een boek ben geweest. Wanneer ik mijn non-fictie buiten beschouwing laat, is het ook mijn eerste roman die midden in deze maatschappij staat, midden in deze tijd, met de thema's van nu die ons allemaal aangaan, met name de manier waarop er tegenwoordig met ouderen wordt omgegaan. Ook het fenomeen mantelzorg komt aan bod, en hoe het geven van mantelzorg een hedendaagse relatie onder spanning kan zetten. Iets anders dat nieuw is voor mij, is dat deze roman niet in de ik-vorm is geschreven maar in de derde persoon, in de hij- en zij vorm. Van de dagboeken, brieven en andere documenten van de Amsterdamse mevrouw heb ik uiteindelijk maar een heel klein gedeelte gebruikt.

De laatste roman van Jan Brokken heeft een motto dat ontleend is aan een uitspraak van Gabriel García Márquez. 'Ieder mens herinnert zich een dorp. Ook al is hij alles vergeten, het dorp zal hij zich blijven herinneren.' Zelf heb ik een motto van Armando gekozen, maar het had net zo goed deze tekst van Márquez kunnen zijn. Ook al is een mens alles vergeten,

hij zal zich altijd een dorp blijven herinneren. Voor alledrie de hoofdpersonen uit *De volmaakte man* geldt dit. Lidia en Lucas zijn in Veenhuizen opgegroeid in de jaren zeventig. Mevrouw Engel, bijna negentig en joods, heeft in Veenhuizen als onderduikster de Tweede Wereldoorlog doorgebracht. Dat bepaalt voor een groot deel haar denken en doen, en hoewel de plaats van handeling in het boek maar in anderhalf van de zeven hoofdstukken daadwerkelijk Veenhuizen is, wordt er door de hoofdpersonen veel over Veenhuizen gepraat en nagedacht. Zelfs wanneer mevrouw Engel uiteindelijk overlijdt, bijna blind en heel erg dement, wordt dat voorafgegaan door een fantasma waarin ze aan een brug boven de donkere Kolonievvaart hangt.

In het boek speelt de Joodse Begraafplaats van Veenhuizen een essentiële rol, maar het gebouw waarin we ons nu bevinden komt ook een stuk of vier keer kort ter sprake. Het is gebouwd in 1839, in de periode dat er in Veenhuizen drie heropvoedingsgestichten stonden waarin duizenden landlopers en dronkelappen zaten. Daar waren ook joodse landlopers en dronkelappen bij, arme mensen, dit gebouw was hun synagoge. Het huis van de joodse leraar vormde er één geheel mee. Rond 1890 is de synagoge in onbruik geraakt en kantoor van justitie geworden. In mijn jeugd stond dit gebouw bekend als 'Het Hoofdbureau'. Hier hield de hoofddirecteur van de kolonie kantoor, hij ging zowel over de gestichtsbevolking als over ons, de dorpelingen. Zijn woonhuis stond hiernaast, het grote witte huis dat 'Klein Soestdijk' wordt genoemd.

... De toespraak werd afgerond met een dankwoord...